

Kary i nagrody w wychowaniu

Kary i nagrody to powszechnie stosowane metody wychowawcze. Nie zawsze jednak wiemy, kiedy i jak nagradzać i karać nasze dzieci, aby nasze oddziaływania wychowawcze przynosiły oczekiwany skutek. Nie ma na to gotowej recepty, gdyż każde dziecko jest indywidualną jednostką i to, co działa na jedno, może okazać się zupełnie nieskuteczne w przypadku innego. Na rodzaj i skuteczność oddziaływań wychowawczych rodziców mają wpływ rozmaite czynniki, m.in.

- wrodzone cechy dziecka, np. typ temperamentalny
- stan zdrowia dziecka
- temperament i osobowość rodzica
- doświadczenia rodzica z okresu własnego dzieciństwa
- postawy rodzicielskie prezentowane przez rodzica
- konsekwencja bądź jej brak w egzekwowaniu od dziecka wymagań
- rodzaj stosowanych nagród i kar

I. Kara w wychowaniu dziecka

Karanie ma na celu wyeliminowanie niepożądanych zachowań dziecka. Powinno być stosowane wtedy, jeżeli nie pomaga prośba, perswazja, upomnienie, czy polecenie. Kara jest naprawdę skuteczna tylko wówczas, jeżeli dziecko rozumie, za co i dlaczego zostało ukarane. W związku z tym powinna być ona dostosowana do wieku, okoliczności, rodzaju przewinienia i indywidualnej wrażliwości dziecka. Np. bardzo wrażliwemu dziecku często wystarczy upomnienie, zmartwienie rodzica, ostrzejsze zwrócenie uwagi, rozmowa i wytłumaczenie, na czym polega niewłaściwość jego zachowania. Kara jest skuteczniejsza, jeżeli karzący jest dla dziecka autorytetem, osobą, na której dziecku zależy. Jako metoda wychowania spełnia ona swoje funkcje, jeśli jest stosowana świadomie, konsekwentnie. Powinna uczyć dziecko odpowiedzialności i przewidywania rezultatów swojego postępowania, a także wywołać chęć zmiany dotychczasowego zachowania się.

Warunki skuteczności kary:

- powinna być ona adekwatna do winy i sprawiedliwa (nie można np. karać dziecka za coś, co zrobiło niechcący lub dawać surowej kary za drobne przewinienie)
- powinna być stosowana konsekwentnie

- powinna uwzględniać okoliczności, wiek dziecka, motywy jego czynu
- powinna następować bezpośrednio po przewinieniu
- powinna być dla dziecka zrozumiała - należy mu wytłumaczyć, dlaczego zostało ukarane

Do najczęściej stosowanych kar należą:

1. Kary fizyczne i agresja słowna

Kary fizyczne i agresja werbalna (krzyk, wyzwiska) niosą za sobą wiele negatywnych konsekwencji, nagminne ich stosowanie to poważny błąd wychowawczy.

Negatywne skutki kar cielesnych:

- ponieważ karę cielesną stosuje się pod wpływem silnych, negatywnych emocji, można niechcący wyrządzić dziecku krzywdę
 - kara cielesna uczy, że posłuszeństwo najłatwiej wymusza się przemocą
 - kara cielesna może nieodwracalnie nauczyć dziecko agresji lub przyzwycząć do roli ofiary
 - kara cielesna jest często wyrazem bezsilności rodzica
 - kara cielesna obniża samoocenę dziecka i osoby karzącej
- dziecko karane fizycznie może odczuwać negatywne emocje wobec osoby karzącej agresję, chęć odwetu
- aby uniknąć kary, dzieci mogą zacząć kłamać, ukrywać swoje przewinienia
 - dzieci karane fizycznie stają się nieczułe na łagodniejsze metody wychowawcze
 - kary fizyczne nie ułatwiają dziecku panowania nad sobą i kontrolowania emocji i zachowania
 - kara fizyczna może przynosić oczekiwany skutek – dziecko zaprzestaje karanego zachowania –ale zwykle robi to ze strachu przed ponowną karą, a nie dlatego, że rozumie, dlaczego jego zachowanie jest niewłaściwe

Krzyk, agresja słowna również nie są skutecznymi metodami wychowawczymi. Tego typu kary zazwyczaj zaniżają samoocenę dziecka, mogą również budzić w dziecku agresję. Poza tym mniej wrażliwe dzieci przyzwyczajają się do tego typu kar i puszczają je mimo uszu. Rodzic natomiast traci

w oczach dziecka autorytet jako osoba, która nie potrafi panować nad swoimi emocjami.

2. Konsekwencje logiczne

Konsekwencje logiczne w naturalny sposób wynikają z przewinienia dziecka.

Na przykład:

- jeżeli dziecko nie nauczyło się na klasówkę, dostaje negatywną ocenę
- zepsuło koledze zabawkę – powinno przeprosić i oddać swoją lub odkupić ze swojego kieszonkowego
- rozlało coś – musi to posprzątać
- bije inne dzieci – zostaje wykluczone z zabawy
- wyklóca się o oglądanie TV – wyłączamy telewizor

3. Odesłanie w nudne miejsce

W przypadku młodszych dzieci skuteczne bywa odesłanie w jakieś nudne miejsce, w którym nic ciekawego się nie dzieje – dziecko musi tam pozostać tyle minut, ile ma lat. Tego typu działanie możemy zastosować np., jeżeli nasze dziecko ma atak złości, nie chce wykonać jakiegoś naszego polecenia – jest to dla niego czas, by mogło się uspokoić, zastanowić nad swoim zachowaniem. Oczywiście musimy dziecku wytłumaczyć, dlaczego zostało odesłane, a po odbytej karze zawsze trzeba z nim porozmawiać na temat jego zachowania.

PAMIĘTAJMY, ŻE CZĘSTE STOSOWANIE KAR NIE DAJE POZYTYWNYCH REZULTATÓW – PODSTAWĄ NASZYCH ODDZIAŁYWAŃ NA DZIECKO POWINNY BYĆ PRZEDE WSZYSTKIM NAGRODY, POCHWAŁY.

II. Nagroda w wychowaniu dziecka

Nagradzanie dziecka ma na celu zachęcanie go do właściwego postępowania, podtrzymuje i utrwala pozytywne cechy i zachowania dziecka. Dziecko, które jest nagradzane, nabiera wiary w siebie, zaufania do swoich możliwości, czuje, że jest kochane i akceptowane przez rodziców. Poza tym otrzymywanie nagród jest dla dziecka źródłem pozytywnych uczuć, radości, dobrego samopoczucia. Dzięki nagradzaniu umacniają się więzi emocjonalne między dzieckiem a osobami nagradzającymi.

Rodzaje nagród:

- pochwała, uznanie

- uśmiech, przytulenie dziecka
- wspólne atrakcyjne spędzanie wolnego czasu
- sprawianie dziecku przyjemności
- wizyta u kolegi, koleżanki lub zaproszenie ich do domu
- nagrody rzeczowe
- pieniądze (kieszonkowe, do skarbonki)
- zwolnienie z obowiązku
- uzyskanie jakiegoś przywileju
- obdarzenie dziecka zaufaniem

Nagrody powinny być związane z tym, co dziecko lubi, co sprawia mu przyjemność. Nagradzać dzieci trzeba nie tylko za to, co zrobiły dobrze, ale również za powstrzymanie się od złego zachowania. Im młodsze dziecko, tym nagrody powinny być bardziej konkretne, jednak z wiekiem powinno się raczej zastępować nagrody rzeczowe pochwałami, akceptacją - słownym wyrażaniem naszej aprobaty i zadowolenia z zachowania dziecka..

Dziecko powinno wiedzieć, za co i dlaczego dostaje nagrodę, powinno też na nią zapracować. Nadmierna ilość nagród uzyskiwanych bez odpowiedniego uzasadnienia i bez wysiłku ze strony dziecka powoduje, że ich wartość maleje, a nagradzanie przestaje być skuteczne.

Jak chwalić dziecko?

JEŚLI CHCESZ MIEĆ DOBRE DZIECKO. CHWAŁ JE WIELE RAZY W CIĄGU DNIA. A JEŚLI MYŚLISZ, ŻE NIE MASZ ZA CO, TO WYMYŚL (NP. ZA PODANIE CI PILOTA)

Dobra pochwała jest:

- prawdziwa - czyli sam w nią wierzysz
- pozytywna - bez krytyki
- przekonywująca - czyli chwalony w nią uwierzy
- poważna - bez żartu i ironii

- pokazująca, co konkretnie nam się podobało

Kiedy chwalimy, unikajmy:

- „zakazanych” słów i zwrotów – np. tym razem, w końcu, wreszcie, prawie, jak chcesz, to potrafisz,
- ukrytej krytyki – tak, ale...(np. „Napisałeś ładne wypracowanie, ale Twoje pismo jest straszne”.)
- „nie” w pochwalie –(np. „Nie spóźniłeś się dzisiaj na lekcję”, „Nie pobiłaś się z siostrą”) pochwała ma mówić o tym, co zrobiliśmy dobrze (lepiej powiedzieć „Przyszedłeś punktualnie na moją lekcję”, „Bawiłaś się zgodnie z siostrą”)
- przysłówków i przymiotników, bo są oceną, którą można podważyć

Bardzo skuteczna jest tzw. pochwała opisowa , która polega na tym, że chwalimy dziecko za konkretne zachowanie.

W **pochwale opisowej ujmujemy** opis tego, co widzimy, nazwę cechy oraz nazwanie naszych uczuć

Przykłady:

- Pamiętałeś o wyniesieniu śmieci (opis), cieszę się (uczucia), że jesteś obowiązkowy (nazwa cechy, którą dziecko się wykazało).
- Posprzątałaś całą łazienkę (opis)- to się nazywa pracowitość (cecha)- sprawiłaś mi tym wielką przyjemność(uczucia).
- Wróciłeś z dyskoteki o ustalonej porze (opis) – cieszę się(uczucia), że jesteś słowny – można na tobie polegać (cecha).

Pamiętajmy, że wychowaniu dziecka powinno się bazować przede wszystkim na nagradzaniu, wzmacnianiu tych zachowań, na których nam zależy - nagród powinno być zawsze więcej, niż kar. Powinniśmy być także konsekwentni w dawaniu jednych i drugich.

Wychowanie nie jest łatwym zadaniem, często wymaga z naszej strony dużo wysiłku i cierpliwości. Nikt nie rodzi się z umiejętnościami bycia rodzicem, więc warto czasem dać sobie prawo do popełniania błędów – starajmy się jednak na tych błędach uczyć. Jeśli zaś w naszym postępowaniu wobec dziecka będziemy się kierować przede wszystkim miłością i faktycznym dobrem naszej pociechy, nasze starania powinny przynieść pozytywne rezultaty.